

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

לקחים ב프로그: הגולם, קפלא ושבור הנאורות בהגות הגרמנית -
53841

תאריך עדכון אחרון 15-09-2016

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 4

廟א: מוסמן

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: סוציולוגיה וантropולוגיה

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפט ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): גדי יאיר

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: gad.yair@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום א', 11:00

תאור כללי של הקורס:

באישון לילה יצאו שלושה גברים אל גדת הוולטה בפראג, הערימו משפט הנהר בוץ וצרו ממנו דמות אדם. או אז סובבו - כל אחד בתורו - שבע פעמים, מצד ימין של גופו לשמאלו, תוך כדי אמרית השמות הקדושים. בסיום הראישון את שבע הקפותו התלהט הבוץ וגופו של הגולם עבר באדים. השני הקיפו וקיררו, ואדים עלו מן הגוף המתקרר. ובתום הקפות השלישי - רבי יהודה ליוואן בן בצלאל, המוכר לנו כמהר"ל מפראג - פקח הגולם את עיניו ונעמד על רגליו. אז, באותו לילה בשנת 1588, החלה ניצרת האגדה על הגולם מפראג.

הגולם היהודי הזה הוא כוכב עליון בפראג של ימינו. כמו ביחסם לסיפור היהודי-צי-גרמני הנודע, פרנץ קפקא, תושבי צ'כיה למדו למצוא בגולם היהודי שורשים עמוקים לתרבותם וזהותם. קפקא והגולם הם חיים זוכה הגולם. מתיירות הכנסה מקור בזה וגם בזה גם למצוא שאפשר כיוון, בפראג היום "זה" להציגה בסיפורו ילדים ונונער; יש בפראג טוילים מאורגנים ההולכים בעקבותיהם ובעקבות יוצרו, המהרא"ל; הגולם מופיע על קויפסות גפרורים, כסות וחולצות. כמו שתואר בספריו הידוע של מירינק, הגולם (1916), היירהה היהודית המיוחדת חזז מופיעה בתודעה האירופית מדי 30 שנה והוא מהוות מטאפורה חשובה להבנת תופעות שונות - תרבויות ("אנטי תרבויות המומינים"), פוליטיות ("הירוקים") ואףלו רפואיות ("אנטי הנדסה גנטית"). הגולם - זה שקדם על יוצרו - מהוות מטאפורה מרכזית בהם משתמשים הגרמנים על מנת להסביר לעצם מדוע בכל יצירה אנושית יש ריבב בלתי-נשלט; והוא מסביר להם מדוע הם יוצרים בעצמם "חברה בסיכון". בהגות הגרמנית, הגולם הוא הקפיטליזם, הבירוקרטיה, אך גם צ'רנוביל, החור באוזן וויהרת האדם הנאור לשלווט בעולם היא הסיבה האמיתית לכל תחולאי המודרניות.

קורס זה מבקש להציג את סיוף הגולם מפראג ולהתחקקות הדמיון של בני המאה ה-15 וה-16, אשר ראו בעין רוחם גלים, שדים, שטנים ומכשפות אל הדמיון הרומנטי של מדען החברה הגרמנית במאות ה-19 וה-20. הוא יעשה זאת תוך סיור "הגולם" של הסיור ההירוא'י היהודי על הגולם שקדם להgan על הגטו מעליות הדם אל הסיור השטני הגרמני: על גולם שקדם על יוצרו. בשונה מהဟאה רגילה, הקורס יערך בעיר פראג, המקום בו המיתוס והגרמניות נפגשו פעם אחר פעם עד לסיום הטראגי בשואה. בסיפורים בפראג נציגו על המרכזיות של הגולם בתודעה הגרמנית, תוך ביקור באתרים המרכזיים - כמו סמטת האלכימאים, בית פאוסטום, בית הכנסת הישן-חדש, שבילית הגג שלו נס הגולם, וכמו כן בטירת פראג, ממנה הפעיל רודולף השני את שלל התמהונים והמудניים של חצרו. חלקם זכו לתחילה עולם דרך המקסם הדתי-מאי (המהרא"ל), וחלקם דרך עולם המדע הרציוני (טיכו ברהה ויוהנס קפלר האסטרונומים שפעלו לצידיו של המהרא"ל). אך, בשנת 1590, לא היה הבדל בין אלו המיצרים גלים לאלו שקרו עתידות בשםיהם. האלכימיה והכימיה טרם נפרדו, המדע טרם פרש מעולם הכתפים. הגולם עוד היה בעולם.

מטרות הקורס:

בקורס זה נדון בסוגיות מרכזיות בהגות החברתית הגרמנית - כמו הבירוקרטיה כגולם, הקפיטליזם כגולם, הכספי כגולם, הטכנולוגיה כגולם - תוך שימוש בטקסטים מרכזיים של סוציאולוגים גרמנים חשובים ביותר (מරקס, דריך ובר, הוגי אסכולת פרנקפורט ועוד אולריך בק) ונראה איך כתיבתם נמצאת בזיקה למיקום המיתולוגי של פראג. מטיב הדברים, הקורס יתבסס גם על כתבי של פרנץ קפקא, במטרה להרחיב את הבנת הטרנספורמציה של התודעה האנושית, שאיבדה את ה-Agency

שליה במודרניות. באמצעות שימוש באמצעים שונים נראה כי סוציאולוגיה, ספרות, שירה ו��ולנוע הם נרטיבים שונים בהם נעשה שימוש בסיפור על הגולם שקדם על יוצרו ועל פואסט שמכר נשמתו לשטן. לצורך הרחבת היריעה נבעצע גם ניתוח משווה עם סיפורים מיתולוגיים אחרים: פרנקנשטיין של מריו של (שהוא גלגול של סיפור הגולם) וד"ר פאוסטוס של מאRELLO, גתה ותומס מאן.

תוצרי למידה
בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:
התלמידים יכולים לכתוב ניתוח של מוטיב הגולם בתיאוריה החברתית הגרמנית

דרישות נוכחות (%) :
100

שיטת ההוראה בקורס: סיור לימודי

רשימת נושאים / תוכנית הלימודים בקורס: רשימת נושאים לרפרטים

- סיפור הגולם שקדם על יוצרו
- פואסט הטוב, שמכר את נשמתו לשטן
- מהפכת הנאוות, על מדע ואלהויים
- גרמניה: הלוורניות, מלחמת 30 השנה: על טראומה מכוננת
- גרמניה והפרטון הסופי: עדויות, משפטים
- קפקא בין מודרניות ומסורת
- אגדות האחים גרים: לקחים תרבותיים
- אומנות ותיאולוגיה
- הוגים גרמנים גדולים - לבחירה (מקומניים ועד בק)
- רומנים טקלה, העיר והטבע
- הום, לזר, קאנט, אייכמן - על מסורת ההתנגדות החזוכה
- חזונות אפוקלייפטיים של המודרניות: הנפילה מן-עדן
- נורברט אליאס, מזוז הציויליזציה ועימנאים

חומר חובה לקריאה:
Yair, Gad and Michaela Soyer, 2008. *The Golem and German Social Theory*. New York: Lexington. HM 477 G3 Y35 2008

חומר לקריאה נוספת:
Bloch, Chaim. 1925. *The Golem*. Vienna: John N. Vernay.
Idel, Moshe. 1990. *Golem: Jewish Magical and Mystical Traditions on the Artificial*

Anthropoid. New York: State University of New York Press. BM 720 G64 I35
Scholem, Gershom G. 1972. "The idea of the Golem." Pp. 158-204 in *On the Kabbalah and its Symbolism*. New York: Schocken Books. BM 526 S36 K322
Thieberger, Frederic. 1955. *The Great Rabbi Loew of Prague: His Life and Work and The Legend of the Golem*. London: The East and West Library.
BM 755 J83 T5
רוזנברג, יודל, 1909. נפלאות מהר"ל. ורשה: פיעטראָקָוב. YK 2255
5th Floor Kahana Collection Non-circulating

על הגולם בקהלונע, בשירה ובספרות הגרמניים

- Isenberg, Noah. 1999. *Between Redemption and Doom: The Strains of German Jewish Modernism*. Lincoln: University of Nebraska Press. DS 135 G33 I74
- Goldsmith, Arnold L. 1981. *The Golem Remembered, 1909-1980: Variations of a Jewish Legend*. Detroit: Wayne State University Press on order.
- Meyrink, Gustav. 2005 [1914]. *The Golem*. Prague: Vitalis. PT 1327 M49 1976
- Rowen, Norma. 1992. "The making of Frankenstein's monster: Post-Golem, pre robot." Pp. 169-177 in *State of the Fantastic: Studies in the Theory and Practice of Fantastic Literature and Film*, edited by Nicholas Ruddick. Westport: Greenwood.

סרטים

הגולם של פול וונגנר.

הגולם של ג'וליאן דובויהה.

מטרופוליס של פרץ לאנג.

פרנקנשטיין של ויל

פרנקנשטיין הצעיר של ברוקס.

מאבק הכנסייה בהשכלה ובמדע - ד"ר פאוסטוס

Haile, H.G. 1965. *The History of Doctor Johann Faustus*. Illinois: University of Illinois Press. PT 923 E5 1965

Ribner, Irving. 1966. *Christopher Marlowe's Dr. Faustus: Text and Major Criticism*. New York: Odyssey Press. PR 2664 A4 1966

גתה, יהאן ולפגנג, 2006. פאוסט. תל אביב: הוצאת אוניברסיטת תל אביב. F2 H4 2034 PT
מאן, תומאס. דוקטור פאוסטוס. תל אביב: פועלם. D651 A44 2625 PT

פרנץ קפקא וספריו

קפקא, פרנץ, 1967. הטירה. ירושלים: שוקן. S31 A26 2621 PT

קפקא, פרנץ, 1997. גזר הדין וסיפוריים אחרים. תל אביב: עם עובד. 1997 A61 A26 2621 PT

קפקא, פרנץ, 1992. המשפט. ירושלים: שוקן. 1992 P71 A26 2621 PT

קפקא, פרנץ, 1997. אמריקה/הנעדר. ירושלים: שוקן. A81 A26 2621 PT

עדן הנאורות כמהפכה תודעהית

Cassirer, Ernst. 1951. *The Philosophy of the Enlightenment*. Boston: Beacon Press. B 802 C33

Gay, Peter, 1966-1969. *The Enlightenment: An Interpretation*. New York. A. Knopf. B 802 G3

הערכתת הקורס - הרכיב הציון הסופי:
מבחן מסכם בכתוב/בחינה בעל פה 0 %
הרצאה 0 %
השתתפות 0 %
הגשת עבודה 100 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דוחות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נספף / הערכות: